

Sygn. akt III C 133/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 marca 2016 r.

Sąd Okręgowy Warszawie, Wydział III Cywilny

Sędzia: **SSO Grzegorz Chmiel**

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 24 lutego 2016 r. w Warszawie

której przebieg został zaprotokołowany przez st. sekr. sądowego Annę Przytułę

sprawy z powództwa **D. K.**

przeciwko **Skarbowi Państwa – Centralnemu Zarządowi Służby Więziennej**

o zadośćuczynienie

orzeka

I. oddala powództwo

II. zasądza od powoda D. K. na rzecz pozwanego Skarbu Państwa – Centralnego Zarządu Służby Więziennej kwotę 7.217 zł (siedem tysięcy dwieście siedemnaście złotych 00/100) tytułem zwrotu kosztów procesu;

III C 133/15

Uzasadnienie
wyroku z dnia

(art. 328 kpc)

roszczenie

Powód D. K. wniósł pozew przeciwko Skarbowi Państwa – Centralnemu Zarządowi Służby Więziennej o ochronę dóbr osobistych naruszanych w skutek niewłaściwych warunków odbywania przez niego kary pozbawienia wolności.

Jako podstawę faktyczną swego roszczenia powód wskazał, iż:

- był izolowany w celach nadmiernie przeludnionych, w szczególności razem z osobami o różnym stopniu demoralizacji;
- w celach w których przebywał nie były zapewniane podstawowe warunki higieny oraz nie organizowano remontów;
- nie zapewniano należytej czystości elementów wyposażenia w celach;
- kąpiki sanitarne nie były dostatecznie odseparowane od cel;
- cele nie były wyposażone w odpowiednie oświetlenie;
- nie zapewniano ciepłej wody i ogrzewania w okresach jesienno-zimowych a niekiedy także energii elektrycznej;

- nie było odpowiedniego miejsca do spożywania posiłków, które były nieodpowiednio przygotowane;
- brak było zajęć kulturalno- oświatowych i dostępu do opieki medycznej;
- miał ograniczony kontakt i obieg korespondencji z rodziną i adwokatem;
- zachowanie funkcjonariuszy względem osadzonego było niewłaściwe (pозew – k. 4-6 akt).

Jako sposób ochrony naruszonych dóbr wskazał zasądzenie od pozwanego na jego rzecz kwoty 300.000 zł tytułem zadośćuczynienia.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości, zaprzeczając twierdzeniom powoda co do faktu naruszenia jego dóbr osobistych. Nadto wniósł o ustalenie w miejsce Centralnego Zarządu Służby Więziennej właściwej reprezentacji Skarbu Państwa tj. Aresztu Śledczego w P., Aresztu Śledczego W. – M. i Aresztu Śledczego W.-B., w których to jednostkach powód rzeczywiście przebywał. Pozwany zarzucił powodowi niewykazanie faktów i dowodów na poparcie swojego stanowiska a przede wszystkim nie wskazał, w której jednostce penitencjarnej doszło do naruszeń.

Podstawa prawna

Osoba pozbawiona wolności winna być traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Nie może być wątpliwości, że obowiązek ten powinien być realizowany przez władze publiczne przede wszystkim tam, gdzie władze państwowe realizują swoje zadania represyjne, których wykonanie nie może prowadzić do większego ograniczenia praw człowieka i jego godności, niż to wynika z zadań ochronnych i celu zastosowanego środka. Prawo do godnego odbywania kary pozbawienia wolności niewątpliwie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych podlegających ochronie. Podzielić należy pogląd prezentowany w tym zakresie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 17 marca 2010 r., sygn. akt II CSK 486/09). Z kolei w wyroku z dnia 25 kwietnia 1989 r. (I CR 143/89, Legalis) Sąd Najwyższy zważył, że godność osobista jest tą sferą osobowości, która konkretyzuje się w poczuciu własnej wartości człowieka i oczekiwaniu szacunku ze strony innych ludzi. Poczucie to, stanowiące istotny element psychiki człowieka, kształtowane jest przez okoliczności zewnętrzne. Zapewnienie przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymagań demokratycznego państwa prawnego, znajdującym wyraz w normach prawa międzynarodowego. Wynika to wprost z art. 10 § 1 ratyfikowanego przez Polskę międzynarodowego paktu praw osobistych i publicznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167 i 169) oraz z art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), stanowiących, że każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka oraz zakazującej nieludzkiego i poniżającego traktowania. Te zasady prawa międzynarodowego wyrażają art. 40, 41 ust. 4 i 47 Konstytucji RP.

Roszczenie zgłoszone przez powoda, a oparte o zarzut nie zapewnienia mu godnych warunków odbywania kary pozbawienia wolności było roszczeniem o naprawienie szkody wyrządzonej naruszeniem jego dóbr osobistych w postaci prawa do zachowania zdrowia, godności osobistej i nietykalności cielesnej. Sformułowane przez powoda roszczenia znajdowało zatem wprost oparcie w treści art. 24 §1 k.c., który stanowi:

§ 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Z kolei roszczenie powoda obejmujące żądanie zapłaty kwoty łącznie 300.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę znajdowało oparcie w art. 448 k.c., który stanowi:

„W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia.”

W tym miejscu należy jednakże zauważyć, że nawet w przypadku przyjęcia naruszenia dóbr osobistych w orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, zgodnie, z którym sąd nie ma obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia w każdym przypadku naruszenia dóbr osobistych (tak wyrok SN z dnia 19.04.2006r. II PK 245/05 OSNP 2007/7-8/101). Zasądzenie zadośćuczynienia ma zatem charakter fakultatywny i od oceny sądu opartej na analizie okoliczności konkretnej sprawy zależy przyznanie pokrzywdzonemu ochrony w tej formie (vide wyrok SA w spr. I ACa 833/06). Podstawowym kryterium decydującym o możliwości zasądzenia zadośćuczynienia winien być m.in. stopień winy naruszcyciela, rodzaj naruszonego dobra oraz poczucie pokrzywdzenia poszkodowanego. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12.12.2002r. V CKN 1581/00 wskazano także, iż decyzja o zasądzeniu zadośćuczynienia winna być poprzedzona także zbadaniem nasilenia złej woli naruszcyciela i celowości zastosowania tego środka.

Ustalenia faktyczne

Zgodnie z treścią art. 227 kpc przedmiotem dowodu mogą być tylko fakty mające istotne znaczenie dla sprawy. Zakres postępowania dowodowego, jak również zakres czynionych w toku postępowania ustaleń faktycznych wyznacza zatem zgłoszone do rozstrzygnięcia roszczenie jak również przyjęta podstawa prawna, wyznaczająca jego istotne przesłanki. W sprawie niniejszej obejmowały one przede wszystkim fakty wskazujące na naruszenie przez pozwanego (to jest przez funkcjonariuszy Służby Więziennej) dóbr osobistych powoda w ramach każdego z sformułowanych przez niego zarzutów to jest:

- fakt osadzenia powoda w celi przeludnionej, zagrzybionej i nie spełniającej warunków bezpiecznego przebywania;
- fakt osadzenia powoda w celach o złych warunkach sanitarnych i higienicznych przy nieodpowiednim wyposażeniu kwaterunkowym;
- fakt nie zapewnienia odpowiedniej temperatury, ciepłej wody i oświetlenia w celi, w szczególności w okresie zimowym;
- nieodpowiednie traktowanie przez funkcjonariuszy służby więziennej.

Ciężar dowodu spoczywa co do zasady na tej stronie, która z wywodzonych okoliczności faktycznych wywodzi skutki prawne (art. 6 kc). Obowiązek przedstawiania dowodów spoczywa także na stronach, jakkolwiek sąd może dopuścić także dowód, o przeprowadzenie którego żadna ze stron nie wniosła (art. 232 kpc). Na sądzie nie spoczywa przy tym obowiązek ustalenia z urzędu prawdziwego stanu faktycznego, może on poprzestać wyłącznie na rozstrzygnięciu, czy przedstawione przez stronę dowody są dostateczne dla przyjęcia za prawdziwe jej twierdzeń co do faktów. Taka interpretacja art. 232 k.p.c., jest zgodna ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w wyroku z dnia 17.12.1996 r. (I CKU 45/96, OSNC 1997/6 – 7/76), w którym wskazano, iż:

Przy rozpoznawaniu sprawy na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, rzeczą sądu nie jest zarządzenie dochodzeń w celu uzupełnienia lub wyjaśnienia twierdzeń stron i wykrycia środków dowodowych pozwalających na ich udowodnienie, ani też sąd nie jest zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu dowodów zmierzających do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 232 k.p.c.). Obowiązek przedstawiania dowodów spoczywa na stronach (art. 3 k.p.c.), a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227 k.p.c.) spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne (art. 6 k.c.).

Jednocześnie, zgodnie z art. 229 kpc nie wymagają dowodu fakty przyznane w toku postępowania przez stronę przeciwną, jeżeli przyznanie nie budzi wątpliwości. Milczenie strony co do konkretnych okoliczności faktycznych może być przy tym uznane za ich przyznanie, o ile na taki wniosek wskazuje wynik całej rozprawy (art. 230 kpc).

W sprawie niniejszej powód nie przedstawił żadnych dowodów na poparcie swych roszczeń. Wnioski takie nie zostały złożone w pozwie, ani też po doręczeniu powodowi pouczenia o treści art. 207 §6 kc i 207 kc, ani też podczas rozprawy. Z uwagi na to w zasadzie jedynym dowodem, na którym Sąd mógł oprzeć się przy czynieniu ustaleń co do zasadności żądań powoda były zeznania złożone przez niego w trybie art. 299 kpc.

Wnioski

Roszczenie powoda było roszczeniem o naprawienie szkody doznanej w skutek naruszenia jego dóbr osobistych, a w szczególności jego godności i nietykalności cielesnej. Roszczenie takie co do zasady było dopuszczalne zaś powód był legitymowany do wystąpienia z takim żądaniem. Godność (część) jest bowiem najważniejszym dobrem chronionym w przepisach prawa, jest dobrem osobistym przysługującym człowiekowi z racji urodzenia. Podlega ono ochronie nie tylko na podstawie powołanych przepisów art. 23 i 24 k.c., ale również - w stosunku do osób odbywających karę pozbawienia wolności - na podstawie art. 30 Konstytucji, oraz art. 4 k.k.w. Przepisy te nakazują wykonywanie kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności skazanego oraz zakazują stosowania tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania skazanego (por. m. in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06, OSNC 2008, Nr 1, poz. 13, z dnia 2 października 2007 r., II CSK 269/07, OSNC -ZD 2008, Nr 3, poz. 75, z dnia 10 maja 2012 r., IV CSK 473/11, Biul. SN 2012, Nr 7, poz. 12). W doktrynie wskazuje się, że jest to wartość właściwa każdemu człowiekowi i obejmuje ona wszelkie dziedziny jego życia.

Powód D. K. w okresie po dniu 01 lutego 2012 r. był osadzony w szeregu zakładów karnych i aresztów śledczych, to jest [k. 68-70]:

- Od 01 lutego 2012 r. do 22 maja 2012 r. w AŚ W.-M.;
- Od 22 maja 2012 r. do 10 lipca 2012 r. w AŚ P.;
- Od 10 lipca 2012 r. do 13 sierpnia 2013 r. w AŚ W.-B.;
- Od 13 sierpnia 2013 r. do 30 czerwca 2014 r. w AŚ W.-M.;
- Od 30 czerwca 2014 r. do 19 czerwca 2015 r. w AŚ W.-B.;

Powód w toku postępowania zgłosił szereg konkretnych twierdzeń faktycznych, na których opierał zgłoszone przez siebie zarzuty naruszenia dóbr osobistych. W szczególności zaś twierdził, iż:

- cele, w których go osadzono były przeludnione;
- w celach, w których przebywał umieszczano osoby o różnym stopniu demoralizacji, co zagrażało bezpieczeństwu osobistemu;
- brak było „jakichkolwiek warunków” dla utrzymania higieny osobistej;
- brak było intymności przy załatwianiu potrzeb fizjologicznych;
- wydawane komplety pościelowe były poplamione i o nieprzyjemnym zapachu
- wydawane koce były zbyt małe, by się nimi przykryć w całości i nie były prane;
- w celach mieszkalnych nie ma właściwego oświetlenia co doprowadza do pogorszenia wzroku;

- Nie zapewniano należytego ogrzewania w okresie jesienno – zimowym
- Brak było ciepłej wody oraz ograniczony był dostęp do prądu;
- Jakość potraw była niewłaściwa, a obiady często podawano zimne;
- Brak było zajęć kulturalno – oświatowych
- Utrudniano kontakty z bliskimi przez przetrzymywanie korespondencji i odmowę zmiany dni widzeń
- Korespondencja była cenzurowana przez osoby nieuprawnione;
- Nie udostępniano tekstów aktów prawnych
- Utrudniano kontakt z adwokatem
- Funkcjonariusza służby więziennej traktowali go przedmiotowo, szydzili z niego i szykanowali go;
- Nie zapewniono należytej opieki medycznej
- Ściany i sufity cel były zagrzybione;
- Okna były nieszczelne co wyiębiało celę
- Nie zapewniono możliwości suszenia prania
- Paczki żywnościowe były niszczone przez ich niewłaściwe kontrolowanie
- Łóżka w celach były niestabilne, krzesła i stoły połamane;
- Rzeczy osobiste były niszczone podczas przeszukiwań
- Nie zapewniono dostatecznej ilości środków czystości
- Nie wysyłano korespondencji urzędowej

W tym miejscu wskazać jednakże należało, iż to na powodzie spoczywał ciężar wykazania, iż wywodzone przez niego nieprawidłowości, z których wywodzi on fakt naruszenia swego dobra osobistego faktycznie miały miejsce. Z treści art. 24 §1 kc wynika wprost domniemanie bezprawności naruszenia dobra osobistego. Przepis ten nie przewiduje natomiast w żadnym stopniu domniemania prawdziwości twierdzeń co do naruszenia dobra, to jest nie przerzuca na pozwanego obowiązkowi wykazania, że dobra osobiste powoda nie zostały naruszone działaniami bądź zaniechaniami pozwanego. Na powodzie jako występującym z żądaniem nadal spoczywa ciężar dowodu zaistnienia takowych działań bądź zaniechań pozwanego. To powód wywodzi bowiem – w rozumieniu art. 6 kc – z takich faktów skutki prawne dla siebie.

Nie jest zatem wystarczające postawienie przez powoda zarzutów, zgłoszenie twierdzeń iż warunki wykonywania kary pozbawienia wolności naruszały jego dobra osobiste i oczekiwanie, że pozwany wykaże że twierdzenia te są nieprawdziwe. Powód nie może także oczekiwać iż sąd z urzędu przeprowadzi „dochodzenie” w celu zweryfikowania zasadności jego „skargi”. Przeciwnie, to powód winien wykazać, zgłaszając odpowiednie wnioski dowodowe, iż faktycznie przebywał w celach przeludnionych, nieodpowiednio wyposażonych, jak też iż był niewłaściwie traktowany przez funkcjonariuszy służby więziennej. Dopiero zaś w wypadku wykazania przez powoda faktu naruszenia jego dóbr osobistych na pozwanym spoczywałby ciężar dowodu tego, iż stan taki nie był sprzeczny z prawem.

Pozwany zaprzeczył co do zasady wszystkim twierdzeniom powoda co do nieodpowiednich warunków odbywania przez niego kary, zarówno wprost jak i przedstawiając pisemne notatki - oświadczenia funkcjonariuszy Służby Więziennej odnośnie warunków odbywania przez powoda kary. W tym zakresie wskazał, iż

- Podczas pobytu w AŚ W. – M., AŚ P. powód nie był osadzony w celach, których powierzchnia nie spełniała wymagań wynikających z art. 110 §2 kodeksu karnego wykonawczego [notatka k. 85-86, notatka k. 95]
- Podczas pobytu w AŚ W. B. powód nigdy nie zgłaszał obaw o bezpieczeństwo w celi ani nie zgłaszał poczucia zagrożenia, nie skarżył się także na zachowania współosadzonych [notatka k. 78];
- Podczas wizytacji AŚ W. B. nie stwierdzono przeludnienia cel ani nieprawidłowości w zakresie wyposażenia czy warunków w celach.
- Cele w AŚ P. były wyposażone w kąpiki sanitarne, zaś osadzonym zapewniano możliwość ciepłej kąpieli zgodnie z obowiązującymi przepisami [notatka k. 93]
- Warunki w celi, temperatura, oświetlenie i wentylacja w AŚ W. M. a także w AŚ P. odpowiada normom przewidzianym dla pomieszczeń przewidzianych na pobyt ludzi. [notatka k. 81-82, 92-93]
- Podczas kontroli stanu cel AŚ w P. osadzeni nie zgłaszali sędziemu penitencjarnemu uwag co do jakości wyżywienia i niedostatecznej ilości środków czystości [notatka k. 91-92]
- Podczas pobytu w AŚ W. M. powód miał możliwość korzystania z oferowanych zajęć kulturalno – oświatowych, lecz nigdy nie zgłosił chęci wzięcia w nich udziału [k. 79]
- Korespondencja była przekazywana bez zwłoki, pozwany złożył tylko jedną prośbę o zmianę terminu widzenia, która została uwzględniona [k. 78]
- W AŚ W. M. teksty aktów prawnych udostępniane są przez wychowawcę na życzenie skazanego, jak również dostępne w bibliotece. Powód nigdy nie zwracał się natomiast o ich udostępnienie [k. 79]
- Regulamin porządku wewnętrznego AŚ P. określał zasady na jakich osadzeni mogą kontaktować się z adwokatami, zezwalając na widzenia w dni powszednie od 8:00 do 15:30 oraz kontakty telefoniczne w dni powszednie od 9:00 do 12:00 i od 14:00 do 16:00 po uprzedniej weryfikacji rozmówcy przez oddziałowego bez ograniczenia czasowego [notatka 92]
- W czasie pobytu powoda w AŚ P. w celach nie występowało zagrzybienie, wentylacja cel była sprawna technicznie [k. 93]

Powód w swych zeznaniach zasadniczo negował prawdziwość twierdzeń faktycznych zawartych w odpowiedzi na pozew, wskazując iż „praktyka” różni się w tej kwestii z przedstawianą przez pozwanego „teorią”. Przykładowo wskazał, że teksty aktów prawnych teoretycznie były dostępne u wychowawcy, ale w praktyce były niedostępne, bo tłumaczono się, że ktoś je już wypożyczył. Wskazywał także, iż nieprawdziwe są stwierdzenia, iż nie zgłaszał skarg na warunki w celach i nie zgłaszał obaw przed współosadzonymi gdyż skargi takie zgłaszał, lecz mogły one być ignorowane. Twierdzenia takie, wobec nie poparcia ich żadnymi dowodami trudne są jednakże do zweryfikowania. Nadto z zeznań powoda wynikało, że przedstawiona przez niego lista zarzutów opiera się o jednostkowe przypadki oceniane przez niego jako nieprawidłowości w działaniu funkcjonariuszy Służby Więziennej, ponownie niemożliwe do zweryfikowania co do ich prawdziwości. W takiej zaś sytuacji powództwo musiało zostać oddalone jako nie udowodnione co do zasady.

Uzasadnienie orzeczenia o kosztach postępowania

O kosztach procesu Sąd orzekł w oparciu o treść art.98 kpc w zw. z art.99 kpc, mając na uwadze, iż powództwo zostało oddalone w całości, zaś powód powinien być potraktowany jako strona która w całości przegrała sprawę. Na koszty procesu poniesione przez pozwanego składa się w sprawie niniejszej kwota 7.200 zł zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, taką też kwotę Sąd zasądził od powoda na rzecz pozwanej.